

OSOBY V PRÁVNÍM SMYSLU

Prof. JUDr. Kateřina Ronovská, Ph.D.

Přehled výkladu:

- Základní pojmy: právní osobnost a svéprávnost
- Osoby fyzické (přirozené)
- Ochrana osobnosti
- Osoby právnické (uměle vytvořené právní konstrukce)
- Pojmové a identifikační znaky
- Systematika právnických osob
- Právnické osoby v OZ

Pojem právní osobnosti

- **Právní osobnost**
 - způsobilost mít v mezích právního řádu práva a povinnosti, tj. právní subjektivita
 - nelze se jí vzdát
- Práva a povinnosti může mít a vykonávat **jen osoba** (FO, PO)
 - práva a povinnosti zřízené (uložené) něčemu, co není osobou, se osobám přiřítají, např.:
 - darování zvířeti
 - uložení pokuty firmě

Osoby fyzické – osoby přirozené

Inspirace:

§ 16 ABGB (OZO): Každý člověk má přirozená, již samým rozumem seznatelná práva, a jest ho tudíž považovati za osobu.

Znění v OZ:

§ 19 OZ: Každý člověk má vrozená, již samotným rozumem a citem poznatelná přirozená práva, a tudíž se považuje za osobu. Zákon stanoví jen meze uplatňování přirozených práv člověka a způsob jejich ochrany.

Počátek právní osobnosti

■ Od narození

- vypuzení (vynětí) plodu z těla matčina
- dítě musí být **živé**: po narození dýchá nebo projevuje jednu ze známek života (např. srdeční činnost)
- v. č. 297/2012 Sb. již neoperuje s váhou ani s dobou života po porodu (dříve viz § 2 v. č. 11/1988 Sb.)

Právní status nascitura

LZPS Čl. 6: „(1)Každý má právo na život. Lidský život **je hoden ochrany** již před narozením.(2) Nikdo nesmí být zbaven života.....(4) Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné“.

OZ: § 25 „Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho **zájmům**. Má se za to, že se dítě narodilo živé. Nenarodí-li se však živé, hledí se na ně, jako by nikdy nebylo.„

(veřejnoprávní režim – zákon o umělém přerušení těhotenství, trestní zákoník, azylový zákon)

Zánik právní osobnosti

- **Smrtí člověka:**
 - tradičně tzv. **mozková smrt**, tj. nezvratné změny mozku, v důsledku nichž nastává selhávání funkce a zánik center řídících krevní oběh a dýchání
 - problém: v jakém stavu je žena, u níž nastala mozková smrt, ale jejíž těhotenství je medicínsky prodlužováno?
 - nový přístup: **musí selhat funkce srdeční, dýchací i mozkové**

Konstatování smrti

1. Lékařem – ohledání těla, konstatování smrti
2. Soudním prohlášením za mrtvého
 - a. na základě tzv. **důkazu smrti**
 - b. na základě tzv. **domněnky smrti**

Svéprávnost

- způsobilost nabývat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem
- týká se pouze FO
- má 2 složky:
 - rozumovou (schopnost posoudit následky jednání)
 - volní (schopnost ovládnout své jednání)

Svéprávnost nezletilých

- Nabývání svéprávnosti
 - postupně, v závislosti na rozumové a volní (R a V) vyspělosti
 - objektivní měřítko: vychází se z typové R a V vyspělosti, kterou má nezletilý určitého věku
 - přesné věkové hranice stanoveny nejsou
 - lze vyvrátit důkazem opaku (subjektivizace)
- Nezletilý není zásadně způsobilý k jednání, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval souhlas soudu (§ 898 OZ)

Plná svéprávnost

- Plně svéprávní
 - Zletilí (dosažení 18 let věku)
 - nezletilí starší 16 let, kterým byla přiznána soudem svéprávnost
 - nezletilí starší 16 let, kteří uzavřeli manželství s přivolením soudu

Přehled podpůrných opatření při neschopnosti zletilého právně jednat

- Předběžné prohlášení
- Nápomoc při rozhodování
- Zastoupení členem domácnosti
- Omezení svéprávnosti

Omezení svéprávnosti – ultima ratio!

- Nikoliv přechodná duševní porucha
- Narušení schopnosti právně jednat (postarat se o vlastní záležitosti)
- Omezení je v zájmu člověka
 - hrozí mu závažná újma
 - nestačí nebo není možno přijmout mírnější prostředky

Rozhodnutí o omezení svéprávnosti

- V rozsudku soud vymezí rozsah omezení svéprávnosti, přičemž nelze omezit:
 - ▣ právní jednání v běžných záležitostech každodenního života
 - ▣ poskytování a přijímání malých nebo obvyklých darů
- určí dobu omezení
- jmenuje opatrovníka
- Možnost prodloužení doby omezení (§ 59)

Zastoupení - druhy

- **smluvní zastoupení (vzniká na základě smlouvy)**, jehož specifickou variantou je prokura,
- **zákonné zastoupení (vzniká ex lege)**
 - zastoupení nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti
 - vzájemné zastupování manželů (viz část druhá OZ)
- **Opatrovnictví (vzniká rozhodnutím soudu)**, které se člení na:
 - opatrovnictví člověka,
 - opatrovnictví právnické osoby

Ochrana osobnosti – exkurs I.

- JEDNOTA LIDSKÉ OSOBNOSTI = JEDNO PRÁVO NA OCHRANU OSOBNOSTI (A DÍLČÍ OPRÁVNĚNÍ – chráněné statky)
- Garance všech jeho přirozených práv (i práva brát se o vlastní štěstí?)
- Každý může žít podle svého, neporušuje-li tím práva jiných, tj. i odpovědnost za vlastní život (§ 3 odst. 1 OZ)
- Demonstrativní výčet chráněných statků (§ 81 odst. 2 OZ): život a důstojnost člověka, jeho zdraví, právo žít v příznivém prostředí, jeho vážnost, čest, soukromí a projevy jeho osobní povahy.
- Možnosti omezení práva na ochranu osobnosti – zákonné licence
- Zvláštní prostředky ochrany osobnosti
- Náhrada nemajetkové újmy při porušení/ohrožení práva na ochranu osobnosti

Ochrana osobnosti - exkurs II.

- přirozenoprávní koncept - právní osobnost (subjektivita) je důsledek osobnosti člověka jako takového (nikoli naopak)
- stát člověku osobnost neposkytuje, ale garantuje (zaručuje) jí ochranu a upravuje způsoby jejího uplatnění

STÁT UPRAVUJE:

- ZPŮSOB VÝKONU PŘIROZENÉHO PRÁVA NA OCHRANU OSOBNOSTI
- ZPŮSOB UPLATŇOVÁNÍ TOHOTO PRÁVA
- ZPŮSOB OCHRANY TOHOTO PRÁVA (teritorialita)

Právo na ochranu osobnosti:

- náleží nerozlučně a neoddělitelně každému člověku jako jedinečné individualitě (přirozené právo)
- Je spjata se zásadou, že „každý člověk má právo si žít podle svého“, čemuž odpovídá povinnost všech ostatních to respektovat
- nemajetkový charakter
- jednotné právo na ochranu osobnosti = **jednota a celistvost lidské osobnosti**
- chráněné jsou nehmotné statky osobnostní – hodnoty lidské osobnosti, které tvoří její fyzickou (tělesnou) a psychicko-morální i sociální integritu (všeobecná osobnostní práva) a výsledky duševní tvořivé činnosti (zvláštní osobnostní práva tvůrčí)

Ochrana osobnosti - exkurs III.

- Ochrana jména a příjmení – zvláštní úprava § 77 a násl.
- Ochrana pseudonymu § 79
- Chráněné statky osobnostní (demonstrativní výčet) - § 81 odst. 2 OZ
- ochrana soukromí, ochrana při zásazích do tělesné integrity, ochrana osob držených ve zdravotnickém zařízení, pietní ochrana, ochrana osobních údajů
- Ochrana osobních údajů – GDPR (Obecné nařízení o ochraně osobních údajů)

Ochrana osobnosti – exkurs IV.

tzv. bezúplatné zákonné licence (rozšíření):

- **Zákonná licence k ochraně práva nebo jiných chráněných zájmů třetích osob § 88/1 OZ**
- **zákonná úřední licence § 88/2 OZ**
- **Zákonná licence vystoupí-li někdo veřejně v záležitosti veřejného zájmu § 88 odst. 2 OZ**
- **zákonná licence vědecká a umělecká § 89 OZ**
- **zákonná licence zpravodajská (reportážní) 89 OZ**

- Použití (pořízení) těchto chráněných hodnot:
- **nesmí být nepřiměřeným způsobem a v rozporu s oprávněnými zájmy člověka**
- **v případě pochybností vykládat restriktivně (§ 90 OZ)**
- **musí být vždy zaručena základní ochrana důstojné existence člověka**

TEST PROPORCIONALITY

- **Kolize práv se řeší testem proporcionality (a takovým způsobem, aby hodnotnější z nich bylo chráněno s minimálním omezením méně hodnotného).**
- **Kritéria dle ÚS (Pl. ÚS 4/94):**
- kritérium vhodnosti: soud zkoumá, zdali „institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout stanovený cíl“
- kritérium potřebnosti (nutnosti): soud zkoumá, zdali by stanoveného cíle nemohlo být dosaženo „jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod“
- kritérium poměrování: soud porovnává „závažnost obou v kolizi stojících základních práv“, což „spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů“.

PROSTŘEDKY OCHRANY OSOBNOSTI I. ZVLÁŠTNÍ ŽALOBNÍ NÁROKY (abs. pr.)

- zdržení se (upuštění od neoprávněného zásahu – negatorní – zápůrčí žalobou) - § 82 odst. 1 OZ (ochrana před jednorázovým – pokud stále trvá i trvalým zásahem)
- odstranění škodlivého následku (restituční) – 82 odst. 1 OZ – obnovit původní stav (např. stažení difamujících informací z internetu)

PROSTŘEDKY OCHRANY OSOBNOSTI II.

- Nárok na náhradu vzniklé nemajetkové újmy (přiměřené zadostiučinění) - § 2956 OZ
- Nelze předem vyloučit nebo omezit povinnost k náhradě újmy a přirozených právech - § 2898 OZ
- Nárok na náhradu vzniklé majetkové újmy (skutečné škody, ušlého zisku) – 2910 a násl. OZ
- Nárok na vydání bezdůvodného obohacení (§ 2875 a násl. OZ)

Právní osobnost právnické osoby

- § 118: PO má právní osobnost (§ 15 odst. 1) od svého vzniku do zániku
- § 17/2: „Zřídí-li někdo právo nebo uloží povinnost tomu, co osobou není, přičte se právo nebo povinnost osobě, které podle povahy právního jednání náleží.“
- Účel: soukromý nebo veřejný, veřejná prospěšnost
- Jednání za PO je v NOZ chápáno jako zastupování (§ 161, 162), dobrá víra členů orgánů se přičítá právnické osobě
- Orgány PO za ni rozhodují a nahrazují její vůli (§ 151 odst. 1)
- Orgánem PO může být i právnická osoba (na konci vždy člověk)

Právní osoba v OZ

§ 20 odst. 1: Právní osoba je organizovaný útvar, o kterém zákon stanoví, že má právní osobnost, nebo jehož právní osobnost zákon uzná.

§ 22 odst. 2: PO v postavení jako osoba blízká, promítnutí judikatury do textu zákona
(právní osoba není osoba blízká!!!)

Právnícké osoby veřejného práva a stát

- § 20 odst. 2: „Právnícké osoby veřejného práva podléhají zákonům, podle nichž byly zřízeny; stanovení občanského zákoníku se použijí jen tehdy, slučuje-li se o s jejich povahou.“
- § 3029/ 2: nestanoví-li NOZ jinak, nejsou dotčena ustanovení právních předpisů z oboru práva veřejného, jakožto i ustanovení jiných právních předpisů upravujících zvláštní soukromá práva.
- § 21: „Stát se v oblasti soukromého práva považuje za právníckou osobu. Jiný právní předpis stanoví, jak stát právně jedná.“

Pojmové a identifikační znaky právnické osoby

Obecné:

1. Vliv státu a práva na vznik právnické osoby
2. Právní osobnost (tj. právní subjektivita)
3. Účel právnické osoby
4. Organizační struktura (alespoň minimální)
5. Majetková samostatnost a samostatná majetková odpovědnost

Identifikační:

1. Název
2. Sídlo
3. „Národnost“ právnické osoby

Typologie právnických osob v občanském zákoníku

- Obecná charakteristika PO (§ 118-209)
- Korporace (§ 210-302)
 - Spolky
 - SVJ (§1200 a násl.)ú
 - OO, OZ (§3025)
 - obchodní korporace (ZOK)
- Fundace (§ 303 – 401)
 - Nadace (§ 306-393)
 - Nadační fondy (§ 394-401)
- Ústavy (§ 402-418)
- Důležitá přechodná ustanovení - §3041 a násl.

(historické právnické osoby – OPS, ZSPO, atd.)

Ustavení právnické osoby (§ 122 a násl. OZ)

- zakladatelské právní jednání – min. obsahu (§ 123)

Obecné: název, sídlo, předmět, statutární orgán a určí, kdo jsou jeho první členové (lex specialis zejména ZOK)

přijetí stanov nebo uzavření jiné smlouvy (více osob) - § 125

zakladatelská listina (když to připustí zákon – 1 osoba - nadace, jednočlenná obchodní společnost)

ZOK - pravidla doplňuje, modifikuje

- Zákon (ČT, ČTK, VZP, AK ČR)
- jiný způsob stanovený jiným předpisem (§ 122) - příspěvková organizace

Vznik právnické osoby § 126

- Pravidlem registrační princip; vznik dnem zápisu do veřejného rejstříku
- výjimky:
 - vznik zákonem (účinností stanovením dne pozdějšího)
 - zákonné výjimky (odborové organizace § 3025/2 – princip evidenční)
 - v zákonem stanovených případech i princip koncesní

Po vzniku PO:

- se nelze domáhat určení, že nevznikla (ochrana práv 3 osob - § 128)

VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY – OZ, VeřRej

- Veřejný zájem na transparentnosti PO
- Co se zapisuje: min. standard § 120
- Princip materiální i formální publicity (§ 121)
- ZÁKON č. 304/2013 Sb., O VEŘEJNÝCH REJSTŘÍCÍCH PRÁVNICKÝCH A FYZICKÝCH OSOB A EVIDENCI SVĚŘENSKÝCH FONDŮ (VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY (v režimu ZoVR):
 - Obchodní
 - Spolkový
 - Nadační
 - Obecně prospěšných společností
 - Ústavů
 - Společenství vlastníků jednotek
 - 2 EVIDENCE – SKUTEČNÝCH MAJITELŮ A SVĚŘENSKÝCH FONDŮ – NEJSOU VEŘEJNÉ REJSTŘÍKY

Zrušení právnické osoby (§ 168 a násl. OZ)

PO se zrušuje:

- Právním jednáním (dobrovolně)
- Rozhodnutím orgánu veřejné moci (soudu)
- Dosažením účelu
- z dalších důvodů stanovených zákonem (ex lege)

ZRUŠENÍ S LIKVIDACÍ (§ 186 a násl.) NEBO BEZ LIKVIDACE S PRÁVNÍM NÁSTUPCEM) – PŘEMĚNY (FÚZE, ROZDĚLENÍ), ZMĚNA PRÁVNÍ FORMY - § 174 a násl.

- Autoritativní zrušení soudem – důvody § 172, vždy lhůtu ke zjednání nápravy

ZÁNİK PRÁVNICKÉ OSOBY

- PO zapsaná do veřejného rejstříku – dnem výmazu
- PO, která nepodléhá zápisu – skončením likvidace
- LIKVIDACE – obligatorní postup pro všechny PO
- Základní pravidla pro přeměny (u jednotlivých forem v OZ, *lex specialis* zákon o přeměnách obchodních společností a družstev)

ÚČEL PRÁVNICKÉ OSOBY § 144 a násl.

- PO lze ustavit ve veřejném i soukromém zájmu (dle hlavní činnosti)
- Význam pro volbu právní formy
- u některých PO limity – podnikání atd.
- § 145 – zakázané účely
- Nutno rozlišovat mezi účelem a činností (vztah cíle a prostředku)

ORGÁNY PRÁVNICKÉ OSOBY § 151

§ 151 odst. 1:

„Zákon stanoví, popř. zakladatelské právní jednání určí, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli.“

Orgány:

- statutární a jiné (nejvyšší, kontrolní...)
- jednočlenné a kolektivní (§ 152 odst. 1)
- Volené, jmenované, jinak sestavované
- „Člen orgánu“ x „člen voleného orgánu“
- i individuální orgán (předseda) – „člen voleného orgánu“
- členem orgánu může být i právnická osoba § 154 (lex specialis § 46 odst. 3,4 ZOK– ochrana věřitelů)
- Dobrá víra členů orgánů se přičítá PO (§ 151 odst. 2)

Příkazní smlouva x smlouva o výkonu funkce 59 ZOK

PÉČE ŘÁDNÉHO HOSPODÁŘE § 159 (loajalita, pečlivost, znalost)

- (1) Kdo přijme funkci člena voleného orgánu, zavazuje se, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí. Má se za to, že jedná nedbale, kdo není této péči řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky.
- (2) Člen voleného orgánu vykonává funkci osobně; to však nebrání tomu, aby člen zmocnil pro jednotlivý případ jiného člena téhož orgánu, aby za něho při jeho neúčasti hlasoval.
- (3) Nenahradil-li člen voleného orgánu právnické osobě škodu, kterou jí způsobil porušením povinnosti při výkonu funkce, ačkoli byl povinen škodu nahradit, ručí věřiteli právnické osoby za její dluh v rozsahu, v jakém škodu nenahradil, pokud se věřitel plnění na právnické osobě nemůže domoci.
- Pro obchodní společnosti a družstva modifikace tzv. pravidlem podnikatelského úsudku § 51 ZOK

JEDNÁNÍ ZA PRÁVNICKOU OSOBU § 161-166 OZ

- Změna koncepčního uchopení – jednání „ZA“ PRÁVNICKOU OSOBU, NIKOLI „JMÉNEM“.
- Kdo zastupuje, dá najevo, co ho k tomu opravňuje, pravidla pro podepisování (§ 161)

Jednání za:

- 1) Statutární orgán (§ 163) – tvoří vůli v roli zástupce (§ 436)
- 2) Členové jiných orgánů, zapisovaných do VR
- 3) Opatrovník (§165/2)
- 4) Zaměstnanci, obdobně člen nebo člen jiného orgánu nezapsaného do VR (§ 166)
- 5) Smluvní zastoupení – zmocněnec (§ 441 až 449)
 - prokurista (§ 450 až 456)

§ 167 OZ: podmínky přičitatelnosti deliktu

Právníckou osobu zavazuje :

1) protiprávní čin, kterého se

2) při plnění svých úkolů

3) dopustil a) člen voleného orgánu,

b) zaměstnanec nebo

c) jiný její zástupce

MASARYKOVA UNIVERZITA PRÁVNICKÁ FAKULTA

FUNDACE, SPOLKY, ÚSTAVY V OZ

Koncepční uchopení

- OBECNÁ ÚPRAVA PRÁVNICKÝCH OSOB – LEX GENERALIS
- KORPORACE § 210
- SPOLEK - §214 (zrušuje se zákon č. 83/1990 Sb.) – podrobná dispozitivní úprava
- FUNDACE - § 303 (zrušuje se zákon č. 227/1997 Sb.)
- NADACE - § 306
- NADAČNÍ FOND - § 394
- ÚSTAV § 402 – samostatný oddíl 4 – přiblížení k fundacím
- Zrušuje se zákon č. 248/1995 Sb., o obecně prospěšných společnostech
- 1220 SVJ
- § 3025 OO, OZ

KORPORACE

- Sdružení osob (i jednočlenné p.o. – fikce, že korporace - pouze, pokud to připustí zákon)
- SPOLEK – dle DZ obecný typ korporace X § 3 odst. 1 ZOK (delegace, tedy spíše pro civilní korporace)
- Obecný princip „chovat se čestně a dodržovat vnitřní řád“ – zákaz zneužití členských práv, tzv. korporační loajalita
- Možnost autoritativní zrušení soudem, klesne-li počet členů pod zákonem stanovený počet

FUNDACE

KONCEPCE:

- Začlenění do OZ, Oddíl 3 - Fundace – značný rozsah cca 300 paragrafů (+ obsáhlá úprava právnických osob)
- Oddělení úprava nadací a nadačních fondů
- Vyšší respekt vůli zakladatele, rozšíření účelu
- Inspirován zákonem o nadacích a nadačních fondech (zrušen OZ) ALE! mnohé jinak, liberalizace
- Rozšíření možné využitelnosti = využití nadačního potenciálu
- Funkční podobnost se svěřenským fondem

ÚSTAVY (§ 402)

- Ústav: právnická osoba ustavená za účelem provozování činnost užitečné společensky nebo hospodářky s využitím své osobní a majetkové složky.
- Ústav provozuje činnost, jejíž výsledky jsou každému rovnocenně dostupné za podmínek předem stanovených
- „obdobná použitelnost“ úpravy nadací

Obecně prospěšné společnosti

- Řídí dosavadními předpisy § 3050 OZ
- Možnost transformace dnešních obecně prospěšných společností na ústav, nadaci nebo nadační fond

Kontinuita PO - přechodná ustanovení OZ

- nová zákonná úprava osobního statusu právnických osob dopadá ode dne účinnosti nového zákona i na právní poměry dosud trvající
- občanská sdružení, nadace a nadační fondy se ex lege podřizují nové úpravě, ostatní nikoliv
- organizační složky sdružení se staly pobočnými spolky (§ 3045)
- bylo nutno přizpůsobit společenskou smlouvu či statut (§ 3041 odst. 2)
 - rozpor s kogentním pravidlem – pozbývá závaznost účinností
 - lhůta 3 roky k přizpůsobení

DĚKUJI VÁM ZA POZORNOST 😊